

Nr 332.

Av herrar **Arvedson** och **Rahmn**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 221 om anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer tillåta vi oss anföra följande.

Enighet torde i stort sett råda därom, att befolkningspolitiska och folkhygieniska skäl påkalla åtgärder från det allmännas sida för beredande åt barnrika, mindre bemedlade familjer av möjlighet att erhålla tillräckligt rymliga bostäder till en kostnad, som står i rimlig proportion till vederbörande familjers betalningsförmåga.

Mot det sätt, på vilket Kungl. Maj:ts nu framlagda på den s. k. Bostadssociala utredningens betänkande grundade förslag avser att lösa frågan, kunna emellertid enligt vår mening vägande anmärkningar framställas.

En av huvudtankarna är att man måste nyskapa lämpliga familjebostäder i stor omfattning. Detta skulle nu enligt det föreliggande förslaget ske vid sidan av det normala bostadsbyggandet genom en nystartad byggnadsverksamhet av *väsentligen allmän karaktär*. Den skulle nämligen grunda sig på statlig hjälp i form av högt liggande lån till låg ränta och kommunal subvention genom fri tomtmark jämte eventuellt behövlig finansiering av det utöver statslånet erforderliga kapitalet, samt uteslutande handhas av kommuner eller filantropiska bostadsföretag (stiftelser etc.) under uppsikt av ett statligt centralorgan.

Den sålunda planerade byggnadsverksamheten är av betydande omfattning. Bostadssociala utredningen räknar med en behövlig anskaffning av omkring 20,000 lägenheter, motsvarande en byggnadssumma av 200 miljoner kronor, varav intill 45 % eller 90 miljoner kronor skulle kunna utgå i statslån. Av detta belopp begäres nu i propositionen för nästa budgetår en tredjedel eller 30 miljoner kronor, tillräckligt alltså för omkring 7,000 lägenheter.

Vad betyder nu en sådan siffra i förhållande till byggnadsverksamheten i övrigt och vilken är den möjliga inverkan på denna byggnadsverksamhet av programmets genomförande? I denna givetvis svarbedömliga men dock synnerligen betydelsefulla fråga saknar man i propositionen varje utredning.

Efter den stagnation, som byggnadskonflikten orsakade, har byggnadsverksamheten nu åter uppnått ungefärligen den volym den hade under åren närmast före konflikten, åren 1930—1932, vilka hittills beteckna toppunkter i fråga om bostadsbyggandet i landet. Under nämnda år tillkommo i städer och stadliksnande samhällen i genomsnitt per år omkring 21,000 lägenheter

av alla slag. Ett tillskott av 7,000 lägenheter under ett år innebär alltså en utökning med 33 %, räknat efter lägenhetsantalet. Eftersom den ifrågavarande byggnadsverksamheten icke skulle taga sikte på de minsta lägenhetstyperna, 1 rum och kök eller kokvrå, vilka enbart de utgjort över hälften av det tillkomna lägenhetsantalet, utan på de något större, 2 à 3-rums-lägenheterna, innebär den nämnda siffran i själva verket, att ansvällningen i byggnadsvolym räknat blir avsevärt större. Denna utökning sker på en bostadsproduktion, som redan i sig måste anses vara av synnerligen stor omfattning. Detta kan naturligen icke undgå att påverka byggnadsmarknaden i olika hänseenden. Redan med den nuvarande produktionen föreligga på åtskilliga håll svårigheter att anskaffa vissa byggnadsmaterialier. En ytterligare kraftigt ökad efterfrågan på dylika materialier medför givetvis en tendens till prisstegringar. Vidare kommer säkert den starkare efterfrågan på arbetskraft att medföra ökade arbetskostnader, så mycket mera som nya arbetstillfällen inom byggnadsverksamheten endast i ringa mån kunna komma arbetslösa arbetare till godo.

En uppenbar fara för ökning i byggnadskostnaderna torde alltså föreligga. Mycket lätt kan denna ökning till väsentlig del motverka eller helt omintetgöra den kostnadsminskning, som den statliga och kommunala subventionen till de planerade familjehusbyggena är avsedd att medföra. Men en ökad byggnadskostnad eller blott risken för ökade kostnader återverkar ock omedelbart på byggnadsverksamheten i dess helhet. Man får att räkna med en stark beskärning av en redan nu smal och på grund av det labila hyresläget över huvud taget till sin existens oviss riskmarginal — eller ett helt bortskärande av denna. Ett allvarligt prohibitivt moment i fråga om igångsättandet av nya företag inträder alltså.

Detta gäller så mycket mera, som företagen på byggnadsområdet redan på grund av det planerade byggnadsprogrammets igångsättande i och för sig och utan hänsyn till de eventuella följderna i kostnadsavseende måste bli tvessamma, huruvida de skola våga gripa sig an med nya företag och huru de i så fall skola inrikta sin produktion. Till väsentlig del — omkring 50 % — torde det nuvarande bostadsbyggandet vara inriktat på de minsta lägenheterna, 1 rum och kök o. d., av vilka under våren närmast före konflikten tillkommo omkring 11,000 per år. Det planerade bostadssociala programmet avser nu att omflytta barnrika familjer från mindre till större lägenheter; genomförandet snarast av en tredjedel av programmet innebär att omkring 7,000 1-rums-lägenheter — visserligen av skiftande beskaffenhet men säkerligen till stor del fullt moderna och i övrigt troligen på låg hyresnivå — komma att ledigförklaras på hyresmarknaden i konkurrens med de nyskapade.

Då ett ej obetydligt överskott på 1-rums-lägenheter redan existerar på många håll, kan ett ledigblivande av dylika lägenheter till en mängd motsvarande omkring $\frac{2}{3}$ av det eljest producerade årliga tillskottet avskräcka byggmästarna från att fortgå med produktion av dylika lägenheter. Men icke heller

torde de bliva benägna att i stället giva sig in på produktion av 2-rums- och 3-rumslägenheter, ty av sådana skola ju genom det allmännas planerade åtgärder till billigt pris framskapas omkring 7,000 nya lägenheter, eller nära nog lika mycket som det under de senaste åren vanliga tillskottet av lägenheter av denna typ. Inför valet mellan å ena sidan en ytterligt osäker produktion på egen risk och å andra sidan en ganska säker verksamhet som entreprenörer för de halvt statligt-kommunala byggena torde de byggmästare, som icke kunna hålla sig helt avvaktande, välja det senare alternativet. Men därmed äro också det privata initiativet och självverksamheten väsentligt avskurna.

Sannolikheten talar alltså för att man, i stället för att såsom med de statliga åtgärderna avsetts stimulera nybyggnadsverksamheten, åstadkommer en uppbromsning av denna.

En annan och kanske för alla mera påtaglig anmärkning mot propositionsförslaget tager sikte icke på de sekundära återverkningarna på bostadsmarknaden utan på byggnadsprogrammet självt med hänsyn till dess förmåga att fylla sitt ändamål, sin egenskap av befolkningspolitiskt botemedel.

Bostadssociala utredningens förslag avser att i väsentlig grad skapa helt nya större eller mindre huskomplex, i vilka komplex de barnrika familjerna skulle sammanföras och dels erhålla rymliga bostäder till billiga priser, dels komma i åtnjutande av hushållsarbetet underlättande moderniteter samt anordningar i form av barnkrubbor m. m. Tanken är säkert välment och kan verka bestickande på dem, som med utgångspunkt från sociala idealprogram anse sig kunna lösa de irrationella mänskliga problemen efter rationella schemata. Men den förefaller i betänkelig grad tyda på bristande insikt i de psykologiska faktorer, som dock just på detta område spela en högst betydelsefull roll.

Det torde icke kunna undvikas, att de tänkta familjebostäderna erhålla anstaltskaraktär. Därmed motverkas i hög grad syftemålet. Om det befolkningspolitiska målet skall ha utsikt att nås, bör hjälpen givas så omärkligt som möjligt och i den naturliga miljön.

Farhågorna för och nackdelarna av ett anstaltssystem hava framhållits i ett flertal av de avgivna utlåtandena, utan att detta dock kommit till tydligare uttryck i propositionen, som över huvud ofullständigt framför den kritik, som i olika hänseenden riktats mot bostadssociala utredningens förslag. Även föredragande departementschefen har emellertid funnit sig icke kunna bortse från denna invändning. Han anser syftet att undvika anstaltsprägel i hög grad beaktansvärt. Men han har ock funnit ett botemedel: när större flerbarnfamiljshus byggas, böra de endast till exempelvis hälften disponeras av flerbarnsfamiljer.

Vad innebär nu detta? Med sannolikhet nära nog en fördubbling av hela

det 90 miljoner kronor statsmedel krävande nybyggnadsprogrammet. I detta avseende saknas dock varje närmare utredning eller kalkyl. Icke heller har med ett ord berörts vilka hyresgäster, som skola bebo den andra hälften av husen — givetvis utan familjebidrag men dock i den förmånliga situationen att få åtnjuta det understöd av det allmänna som den billiga statliga långivningen och den fria tomtupplåtelsen innebära, förmåner, som av de sakkunniga ansetts kunna motsvara en hyresrabatt av upp till 30 %. Enligt förslaget skulle jämväl möjlighet föreligga för familjer, som fått avstå från familjebidrag till följd därav att de antingen icke längre äro att anse som flerbarnsfamiljer eller icke längre kunna betraktas som mindre bemedlade, att få kvarbo mot erläggande av standardhyra. Det kan alltså komma att inträffa att ifrågavarande fastigheter åtminstone under vissa perioder kunna komma att i fråga om mera än halva antalet lägenheter bebos av familjer, vilka utan att vara berättigade till familjebidrag skulle på det allmännas bekostnad åtnjuta de fördelar, som den låga standardhyran innebär. Departementschefens förslag synes sålunda öppna vida utsikter till hyressubvention från det allmännas sida till allt större befolkningsgrupper.

Om ett nybyggnadsprogram sådant det gestaltas enligt propositionens förslag förefaller betänkligt till sina allmänna konsekvenser och sannolikt missriktat med avseende å sitt syftemål, så måste andra åtgärder för skapande av bättre bostäder för de barnrika familjerna tillgripas.

Otvivelaktigt gäller, *dels* att lämpliga 2- och 3-rumslägenheter i tillräcklig utsträckning saknas, *dels* att en del av det gamla beståndet av större lägenheter är av otillfredsställande beskaffenhet. Det förstnämnda förhållandet beror på att de senaste årens nyproduktion — och, väl att märka, icke minst den kommunala eller kommunalt understödda produktionen — varit i så väsentlig grad felaktigt inriktad på den minsta, såsom familjebostad olämpliga typen, 1 rum och kök eller kokvrå. Denna felaktiga inriktning av produktionen beror emellertid givetvis på en felaktig inriktning av efterfrågan — vilket i sin tur till *dels* är ett rent prisspörsmål. Den anpart av inkomsten, som vederbörande över huvud taget kunnat eller velat avse för bostadsändamål, har icke varit tillräcklig för större utrymme än de minsta lägenhetstypernas.

Därest emellertid den befolkningsgrupp det här är fråga om att bispringa, nämligen de barnrika familjerna, genom det allmännas mellankomst erhöles ett tillskott i köpkraft, ett tillskott specialiserat just på förhyrning av lämplig bostad, så måste detta komma att omedelbart göra sig gällande i efterfrågan på bostadsmarknaden. Denna ökade efterfrågan skulle mycket snart uppmärksammas av företagarna på byggnadsområdet, och dessa skulle inrikta sin produktion därefter. Med den lyhördhet för de aktuella önskemålen som är *en* av den privata företagsamhetens avgjorda fördelar, är det för övrigt sannolikt, att blotta beviljandet av erforderliga hyresbidragsanslag och angivandet av villkoren för deras åtnjutande i fråga om lägenhetstyper etc. kommer att rikta

företagarnas blickar på saken och få dem att vidtaga åtgärder för att möta den väntade efterfrågan.

Genom att sålunda upptaga den av de sakkunniga själva subsidiärt framförda och i ett flertal yttranden förordade men i propositionen alldeles åsidoskjutna tanken att låta hyresbidrag till barnrika familjer utgå till lägenheter i av enskilda ägda fastigheter, torde man kunna länka in den privata nybyggnadsverksamheten i önskvärda fåror. Man uppnår därmed på ett naturligt och följdriktigt sätt utan igångsättande av en specialbetonad, långsamt och tungt arbetande halvstatlig nybyggnadsorganisation det önskade målet: nya bostäder i behövlig omfattning.

Tillika vinner man något mera, nämligen ett rationellare utnyttjande av den befintliga stocken av större lägenheter. För närvarande torde i de större städerna ett ej obetydligt antal stora lägenheter — 6 à 7 rum — av äldre datum stå outhyrda eller otillräckligt utnyttjade, medan de barnrika familjerna trängas i 1-rums-lägenheterna. Vederbörande husägare kunna icke uppdelning i något större lägenheter av fruktan att icke heller då få dem uthyrda. Men om vederbörande husägare vet, att han kan få 2-rumslägenheterna uthyrda och vet, vilket hyresbelopp han kan påräkna, så kommer han med sannolikhet att vidtaga uppdelningen hellre än att låta den gamla lägenheten stå tom. Detsamma gäller ock i viss mån frågan om nödortförlig modernisering av en del av det äldre lägenhetsbeståndet av 2 à 3 rum och kök.

Mot tanken på familjebidragens anknytande även till lägenheter i av enskilda ägda fastigheter anför departementschefen endast två skäl: att hyresnivån därigenom kunde komma att konserveras och att det vore svårt att effektivt kontrollera lägenheternas lämplighet och skötsel. Intet av dessa skäl är vägande. Varje stegring av efterfrågan å bostäder kan givetvis tänkas få en återverkan på hyresnivån. En sådan återverkan bär emellertid sitt regulativ i sig själv, i det en stegrad efterfrågan bidrar att stimulera produktionen av bostäder.

Att en verksam kontroll av lägenheternas lämplighet och skötsel skulle vara svår att anordna lär ej heller vara riktigt. I vilken form åtgärderna för de barnrika familjernas bostadsförsörjning än kan bli ordnad, fordras i varje kommun ett kontrollorgan, bestående av någon redan för socialvården befintlig institution eller någon nyinrättad för ändamålet särskilt kvalificerad nämnd eller dylikt, och kan ett sådant kontrollorgan givetvis utan större svårigheter påtaga sig övervakandet av ett relativt stort antal enskilda fastigheters lämplighet och skötsel i vad avses här föreliggande spörsmål.

Det är givetvis av vikt, att kommunernas eget ekonomiska intresse blir på ett effektivt sätt inkopplat vid bidragsgivandet. I och med att man övergiver det halvt statligt-kommunala bostadsbyggnadsprogrammet, och sålunda kommunerna befrias från skyldigheten att bidraga med fri tomtmark och ansvaret

rörande hyresbetalningen, är det naturligt att låta dem på annat sätt deltaga i finansieringen av dessa åtgärder. Härtill kan läggas, att införandet av dessa statliga familjebidrag givetvis kommer att avlyfta en del av den börda, kommunerna nu hava att ensamma bära för anskaffande av bostäder.

Närmast till hands torde ligga, att såsom villkor för det statliga familjebidraget stadgas, att kommunen å sin sida förbinder sig att bidraga med en del av familjebidraget exempelvis $\frac{1}{3}$.

En av fördelarna med att, som här antytts, gå allenast på en linje med familjebidrag är, att man torde mycket snabbare komma till ett resultat än via den halvt statligt-kommunala byggnadsverksamhetens tungrodda apparat. Å andra sidan kräves givetvis därmed ock att redan från början ett större belopp ställes till förfogande för lämnande av familjebidrag än som av Kungl. Maj:t nu äskats. I den rådande ovissheten om huru anordningen kommer att verka, synes det emellertid tillräckligt att försöksvis för nästa budgetår beräkna ett anslag av $1\frac{1}{2}$ miljoner kronor.

I anslutning till vad sålunda anförts få vi alltså hemställa,

att riksdagen — med avslag i övrigt å Kungl. Maj:ts proposition nr 221 ang. anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer — måtte till hyresbidrag åt dylika familjer i huvudsaklig överensstämmelse med i förevarande motion antydda grunder för budgetåret 1935—1936 anvisa ett förslagsanslag å 1,500,000 kronor.

Stockholm den 12 april 1935.

Nils Arvedson.

Gösta Rahmn.